

Explore the international experience of social practice to address the problem of child abandonment and assisting orphans allowed to determine how global trends following: implementation of socio-legal and psycho-pedagogical support to families to prevent difficult situations and the risk of child abandonment; maximum saving for child's biological family; temporary nature of placement in state institutions; priority of family care of orphans; social and educational aid and support foster (foster) family.

In general, this study showed that foreign social practice to address the problem of child abandonment is typical – *firstly*, active implementation of preventive and prophylactic principles of social and pedagogical work as ambush in solving the problem of child abandonment and focus on the needs, challenges and seven of the child's; *Secondly*, the differentiation of social assistance and support to families and children, and the creation of close to government institutions developed network of public (private) social services, actions are aimed at social protection of children and families can get caught or are in difficult circumstances and the active development of family care.

Key words: prevention, of child abandonment, social and pedagogical activities, prevention the subjects, foreign social practice.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 364:343.62

Я. І. Юрків

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЖОРСТОКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ У СІМ'Ї

Погляди суспільства на те, хто є головою в сім'ї, безперечно сприяють зростанню випадків жорстокого поводження з дітьми у сім'ї. Суспільство дуже довго вважало, що діти повинні знаходитися під керівництвом батьків і мати обмежені права (у минулі століття батьки могли здійснювати майже необмежений контроль за своїми нащадками, оскільки більшість наших предків вважали, що молодь схильна до безладного життя і потребує суворого керівництва, тому вони завжди були готові покарати своїх дітей, якщо вважали їх поведінку негожою.

Незважаючи на те, що наше законодавство наділило дітей набагато більшими правами і обмежило владу батьків, суспільство все одно дозволяє батькам в певних межах застосовувати до своїх дітей фізичну силу. Згідно з результатами опитування Харріса (Harris Poll), проведеного в кінці 1988 року, 86% американців позитивно віднеслися до

вживання тілесних покарань вдома. Вчителів шкіл, в основному, також не заперечують проти такого виховання [1].

Дві третини вчителів початкових шкіл, за даними Альфреда Кадушина і Джудіт Мартін опитаних в 1972 році Національною асамблеєю освіти (НАО), позитивно віднеслися до використання тілесних покарань в школі, а інша половина всіх вчителів, які також приймали участь в експерименті, також висловились за надання їм права карати фізично недисциплінованих учнів [3].

Завдяки широкому поширенню думки про те, що фізичне покарання є необхідним і ефективним засобом контролю за дитячою поведінкою, багато батьків удаються до нього, хоча б один раз в житті, в тих випадках, коли вважають, що дитина порушила встановлені батьками правила поведінки [1].

Домашнє насильство – це цикл, що повторюється із збільшенням частоти: фізичної, словесної, духовної і економічної образи з метою контролю, залякування, навіювання почуття страху, ситуації, в яких одна людина контролює або намагається контролювати поведінку і відчуття іншої [4].

Питання попередження жорстокого ставлення до дітей розглядаються у працях представників гуманістичного виховання та навчання: Я. Корчака, Дж. Локка, М. Монтессорі, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського.

Загальні аспекти проблеми насильства над дітьми вивчають провідні науковці, серед яких: Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Н. Максимова, К. Мілютіна, М. Московка Т. Сафонова, Е. Цимбал та інші.

Наукові основи психолого-педагогічної діяльності щодо попередження та подолання причин та наслідків насильства стосовно дітей в сім'ї висвітлено в працях А. Бондоровської, Т. Говорун, С. Гуменюк, І. Трубавіної, М. Ліборакіної, Альфреда Кадушина, Джудіт Мартін та ін.

Узагальнюючи праці сучасних дослідників, у яких відбиваються питання жорстокого ставлення до дітей у сім'ї, виокремимо декілька напрямів: обґрунтування актуальності проблеми попередження жорстокого ставлення до дітей (В. Боровик, Т. Кир'язова, С. Тадіян та ін.); виділення основ соціально-правового захисту дітей від жорстокості (В. Голіна, О. Іващенко, Г. Черепанова та ін.); аналіз зарубіжного досвіду попередження явища жорстокості стосовно дітей (С. Айропетов, З. Зайцева, В. Железнов, І. Зверева, О. Пилипенко, О. Романова та ін.); визначення загальних питань превентивного виховання з проблеми негуманного поводження дорослих з дітьми (О. Докукіна, А. Зубко, В. Оржеховська, Л. Пономаренко, В. Постовий, Н. Стрельникова, П. Щербань та ін.); виділення окремих аспектів соціально-педагогічної діяльності по подоланню жорстокого ставлення до дітей (Н. Заверико,

І. Зверєва, А. Капська, О. Караман, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Трубавіна та ін.).

Зростання домашнього насильства, в наш час, є домінуючою тенденцією в всього світу. Насильство – це руйнівна сила, яка знищує все на своєму шляху. Тому проблема домашнього насильства є дуже актуальною в наш час в усьому світі. Що обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – аналіз міжнародного досвіду, щодо, попередження жорстокого ставлення до дітей у сім'ї.

У всьому цивілізованому світі функцію захисту дітей від сімейного насильства виконують спеціалісти з соціальної роботи. Саме у них є досвід постійної і повсякденної роботи з сім'ями, які потрапили у важке і навіть небезпечне становище. Саме соціальний працівник має повне законне право висунути до кривдника суворі вимоги, і саме тому його робота є найбільш професійною, життєздатною і ефективною. В США, Голландії, Великобританії спеціалісти з соціальної роботи наділені широкими повноваженнями, аж до порушення кримінальної справи і клопотання про відчуження дитини від батьків.

Соціальна робота з неповнолітніми жертвами домашнього насильства у США спирається на практику сповіщення. Кожна людина за власним бажанням може звернутися в соціальну службу, яка займається захистом дітей, або до поліції і повідомити про випадки або підозру факта насильства над дитиною в сім'ї. Такі повідомлення вважаються не стільки благородним наміром, скільки елементарною необхідністю. Що стосується лікарів, педагогів, тренерів, вихователів та інших, то для них це – прямий обов'язок. Повідомлення можна передати по телефону, надіслати поштою, оформити у відповідній установі протягом 24 годин після випадку. Законодавством передбачена недоторканність осіб які інформують, збереження конфіденційності і анонімності, а також покарання для тих, хто ці правила порушує.

Соціальний працівник розслідує справу, протягом 48 годин разом з поліцією і медичними працівниками налагоджують контакт з сім'єю. Працюють такі служби цілодобово і без вихідних. Соціальний працівник в домашніх умовах обговорює з батьками отриману інформацію, спілкується з дитиною, ретельно спостерігає за їх поведінкою, оцінює реальні умови життя сім'ї, контактує з фахівцями, вчителями, сусідами, друзями і родичами дитини.

Розслідування передбачає невідкладне медичне і психологічне обстеження дитини в умовах соціальної або медичної установи, госпіталізацію (у притулку або медичному стаціонарі) в якості короткочасної захисної міри, згоди або дозволу батьків не вимагається. Соціальний працівник має право звернутися до суду, якщо розслідуванню чинять опір. Навіть в разі не підтвердження звинувачень, соціальний працівник періодично відвідує дитину.

Відповідно до законодавства США здійснюється допомога дітям з асоціальних сімей за Програмою «Самостійне життя». Програмою керує Міністерство охорони здоров'я США. Згідно з нею надається допомога підліткам в оволодінні навичками буденного життя, в усвідомленні відповідальності за соціальну поведінку, дітей навчають міжособистісному спілкуванню. Зокрема, залучаються вчителі для підготовки до іспитів, надається допомога в пошуку роботи. Підлітків вчать писати резюме, проходити співбесіду під час влаштування на роботу, вирішувати конфлікти на роботі, тим самим зберігати робоче місце. У цій програмі здійснюється контроль над підлітками з питань покупки одягу, харчування, поведінки в суспільних місцях [2].

Згідно з параграфом 29а «Поліцейського закону» США, голові сім'ї, що застосував насильство, на два тижні заборонений доступ у будинок і будь-які контакти з родиною. У багатьох штатах США, ще в кінці 60-х років минулого століття було прийнято законодавство, що зобов'язало громадян повідомляти владу про кожен випадок поганого поводження з дітьми [2].

Доцільно відзначити, що рівень проявів жорстокості у французьких сім'ях дуже високий. У Франції існує Державний інститут допомоги жертвам насильства, який займається аналізом всіх випадків насильства над особою і розробкою заходів протидії цьому. Система допомоги єдина для всієї країни і підтримується діючими інформаційними засобами. Вона націлена на те, щоб в захисті дитинства брало участь все населення, всі громадяни.

За номером телефону 119 можна зв'язатися безкоштовно цілодобово з працівником державної служби допомоги неповнолітнім дітям. За названою адресою одразу прямує група фахівців на чолі з інспектором служби соціальної допомоги. Також можна звернутися до лікаря Державної служби захисту материнства і дитинства або до інспектора Служби соціальної допомоги дитинству в Управлінні департаменту з санітарних і соціальних питань (Direction departementale des affaires sanitaires et sociaux – DDASS). Можна звернутися до суду, де суддя з питань дитинства (ювенальний суд), як і республіканський прокурор може надати дієву допомогу конкретній сім'ї або ж, у разі потреби, ізолювати дитину від сім'ї [2].

У випадках, які вимагають швидкої ізоляції дитини з сім'ї, у інспектора є вибір: він може помістити дитину в притулок, або в соціально благополучну родину. У службах соціальної допомоги окрім адрес притулків є перелік сімей, сімей-притулків, здатних у будь-який момент прийняти чужу дитину. Ці сім'ї ретельно відбираються з числа добровольців, і вони отримують матеріальну компенсацію за кожен день перебування у них чужої дитини.

У світовій соціальній практиці існують багато форм та видів допомоги підліткам, які зазнали насильство в сім'ї. Однією з форм є така, де дитина залишається в сім'ї, але їй надається педагогічна і

терапевтична допомога із залученням батьків. Іншою формою є «взяття під нагляд», яка пов'язана з розміщенням на короткий час в спеціальних закладах. Вона здійснюється у тих випадках, коли діти і молоді люди звертаються в службу невідкладної допомоги з проханням про «взяття під нагляд», або коли поліція знаходить дітей і підлітків в місцях, небезпечних для життя неповнолітніх і направляє їх в службу соціальної допомоги [2].

Сьогодення сучасної Франції характеризується тим, що все частіше виникає потреба в збільшенні пропозицій допомоги молодим людям особливо у великих містах. Під час знаходження в службі невідкладної допомоги або в місці захисту дітей відомство у справах молоді бере на себе тимчасове право опіки такої особи, що означає право на нагляд, виховання, місце знаходження, а соціальні працівники протягом певного часу інформують батьків дітей і підлітків про місце їх знаходження. Якщо батьки наполягають на поверненні дитини додому, хоча його благополуччю загрожує небезпека, то соціальні працівники звертаються до сімейного суду. До рішення суду дитині гарантується місце на перебування в службі невідкладної допомоги. Там спільно з дитиною обговорюються наступні кроки. Під час «взяття під нагляд» дітям пропонується повідомити персону, що користується їх довірою. Соціальні працівники консультують підопічних в їх правах на підтримку і допомогу.

Існує також така форма допомоги, як проживання самотійно під наглядом, проживання в групах під наглядом педагога, індивідуальна інтенсивна соціально-педагогічна робота з особливо сприйнятливих до небезпеки підлітків [3].

«Самотійне проживання під супроводом» стосується тих молодих людей, які не можуть, чи не хочуть проживати в групах, але потребують допомоги. Вони проживають в маленьких групах поодиноці або удвох. Для них, згідно груповим педагогічним вимогам, є центральне місце і обов'язковий час для зустрічей. На кожну молоду людину відводиться в середньому по 10 годин на тиждень для консультації і супроводу. Це відповідає 30-годинному об'єму роботи кожного з працівників з молодими людьми. Якщо, молоді люди живуть окремо (у квартирах, наданих місцевими органами влади, в молодіжних групах, гуртожитках), але все ще потребують почасового супроводу.

Окрім цього у Франції розвинулася така форма проживання як «молодіжне проживання в групі під супроводом», суть якого в тому, що 5-6 підлітків живуть в окремих самотійно оформлених кімнатах, користуючись загальною, для всіх гостинною кімнатою. Супровід забезпечується двома консультантами, які працюють по 30 годин на тиждень [2].

У практиці виховної і соціально-адаптаційної роботи з допомогою молоді в Німеччині відома така форма, як проживання одного або невеликої групи дітей в спеціально орендованій для цього квартирі (це

може зробити як держава, так і не державна установа у сфері допомоги молоді). При цьому 1 – 3 рази на тиждень соціальний працівник, а при необхідності й інші фахівці, приходять і обговорюють з підлітками виникаючі питання, як у сфері навчання, соціалізації, так і побутової сфері. При необхідності можливе постійне проживання з дітьми соціального працівника. Ця форма допомоги розвивається останнім часом як альтернатива інтернатним, або як форма допомоги дітям після інтернатної установи [4, с. 42].

У м. Бонн створено відділ сприяння з виховання відомства у справах дітей орієнтований на роботу з сім'ями, з дітьми шкільного віку, а також на молодь від 18 років. Головна мета якого – допомагати батькам у вихованні своїх дітей, долати кризи в сім'ї. Співробітники повинні мати диплом соціального працівника, а також, пройти спеціальні курси з методики консультування. Крім цього, повинні мати багаторічний досвід роботи з сім'єю. Спеціалісти, незалежно від статі працюють 38,5 годин на тиждень. Вони мають в своєму розпорядженні одне бюро, кімнату для консультації, телефон, факс, комп'ютер, авто, терапевтичні матеріали, іграшки. Працівникам виділяється на рік до 600 євро на кишенькові витрати і надається змога використовувати ресурси на місці: школа, дитячий садок, кімната відпочинку, спортивні майданчики [3].

Обов'язком працівників є: відвідування сім'ї, приділяти їй по 2-4 години на тиждень, консультування сім'ї, надавати допомогу вихованні дітей, приділяти час конкретній дитині або підлітку в його соціальному оточенні, а також, навчати жити в соціальному оточенні. Таким чином, соціальні працівники мають під наглядом, п'ять сімей, і спостерігати їх один-півтора роки. Як це виглядає практиці? Працівник сам планує свою роботу, може відвідати родину на власному автотранспорті, приїхавши, проводить бесіду з сім'єю, виявляє які у батьків або членів родини труднощі з дитиною. Після цього працівник може відвідати з дитиною кіно, басейн, пригостити її морозивом та інше.

Технології вияву родини, яка потребує допомоги проста. По-перше, батьки можуть самі звернутися до відомства і попросити допомоги. По-друге, працівники шкіл, дитячих садків та інших установ мають зателефонувати і повідомити, що дитина погано вчиться, з нею погано поводяться, чи вона просто дуже агресивна. По-третє, люди повідомляють про існування проблем в родині. Після того як виявлена родина проводиться нарада з її запрошенням, де членів родини запитують, чи готові вони прийняти допомогу і довіряти соціальному працівнику, чи можуть вони спілкуватись на німецькій мові (якщо це сім'я емігрантів). У випадку позитивної відповіді, обговорюються цілі такої співпраці, підписується договір, організуються консультації [2].

Отже, вивчення міжнародного досвіду в області захисту дитинства свідчить про те, що благополуччя дітей та їх нормальний розвиток можливий за наявності батьків. Соціальна політика, законодавство і робота відповідних служб повинні бути спрямовані на укріплення

родини. В цілях попередження насильства в сім'ї необхідна широка пропаганда ідей гуманізму, формування в суспільстві поваги до прав людини, повернення сім'ї до традиційних сімейних цінностей.

Список використаної літератури

1. Берковец Л. Агрессия: причины, последствия, контроль / Л. Берковец. – СПб. : Пройм – ЕВРОЗНАК, 2001. – 230 с. **2. Программа «Сотрудничество местных сообществ по проблеме насилия в семье».** – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dv.projectharmony.ru>. **3. Гирфанов Р. М.,** Калинкина М. Ю. Муниципальная практика предупреждения жестокого обращения с детьми и подростками (международный и российский опыт) / Р. М. Гирфанов, М. Ю. Калинкина. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://to-1.ru/articles/137/>. **4. Михайлова О. Ю.** Психологические механизмы криминальной сексуальной агрессии. Автореф. на соискание ученой степени доктор. псих. наук / О. Ю. Михайлова. – Ростов-н/Д, 2001. – 23 с.

Юрків Я. І. Міжнародний досвід попередження жорстокого ставлення до дітей у сім'ї

У даній статті розкривається міжнародний досвід попередження жорстокого ставлення до дітей у сім'ї; аналізуються різноманітні підходи держав світу до вирішення проблеми протидії насильству в сім'ї. Моніторинг такого світового досвіду та впровадження найкращих міжнародних практик у вітчизняне правове поле допоможе Україні вирішити низку проблем, що виникають сьогодні в нашій країні у сфері протидії насильству в сім'ї. Заслужовує на увагу окреслений нами досвід окремих країн щодо реалізації різноманітних державних, соціальних та громадських програм подолання цього негативного явища в суспільстві.

Ключові слова: насилля, жорстоке ставлення до дітей, сім'я, міжнародний досвід.

Юркив Я. И. Международный опыт предупреждения жестокого отношения к детям в семье

В данной статье раскрывается международный опыт предупреждения жестокого отношения к детям в семье; анализируются различные подходы к решению проблемы противодействия насилию в семье. Мониторинг мирового опыта и внедрение лучших международных практик в отечественное правовое поле поможет Украине решить ряд проблем, возникающих сегодня в нашей стране в сфере противодействия насилию в семье. Заслуживает внимание описанный нами опыт отдельных стран по реализации различных государственных, социальных и общественных программ преодоления этого негативного явления в обществе.

Ключевые слова: насилие, жестокое отношение к детям, семья, международный опыт.

Yurkiv Ya. I. International Experience of the Prevention of Cruelty to Children in the Family

This article reveals the international experience of the prevention of cruelty to children in the family; analyzes the various approaches of States of the world to the problem of combating domestic violence. Monitoring of international experience and implementation of best international practices in the domestic legal field will help Ukraine to solve a number of problems in our country today in the sphere of combating domestic violence. Deserves the attention of us outlined the experience of individual countries in the implementation of various public, social and community programs designed to overcome this negative phenomenon in the society.

Key words: violence, cruelty to children, family, international experience.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2015 р.

Прийнято до друку 14.05.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.